

Μουσικοδρόμιο

Μουσικός διάλογος

απαντάει ο Παπαγεωργίου Δημήτριος
Πρωτοψάλτης Ι. Ναού Αγ. Τριάδος Λιγάλεω, Καθηγητής Βυζ. Μουσικής Ωδείο «Αναγέννησις»

• Ερώτηση •

Ποια η σημασία της τοποθετήσεως της φθοράς \mathcal{Z} του πλαγίου τετάρτου (Νη) στα παπαδικά μέλη του Τρίτου ήχου;

• Απάντηση •

Ειλικρινά το ερώτημα που θέσατε είναι πολύ σημαντικό και πολύ ενδιαφέρον. Η απάντηση δεν είναι τόσο απλή και για να δοθεί θα πρέπει κάποιος να συνδυάσει τόσο τη θεωρία, όσο και την προφορική παράδοση.

Ο Χρύσανθος στο Μέγα Θεωρητικόν (1831) του στο κεφάλαιο ΙΔ αναφέρει ότι: «φθορά δε είναι μεταβολή, ήτις γίνεται εις την μελωδίαν ή κατά μετάθεσιν, ή από γένους εις γένος, ή από ήχου εις ήχον, ή από κλίμακος εις κλίμακα. Μεταχειριζόμεθα δε φθοράς δεκαέξ, των οποίων και τα σημεία ιδού εκτίθενται, από τας οποίας 8 μεν είναι διατονικά, πέντε δε χρωματικά, αι δε τρεις εναρμόνιοι...». Ο Κύριλλος ο Μαρμαρηνός (1749) στο θεωρητικό του αναφέρει τα εξής: «Φθοραί μεν ήσαν παρά τοις πρόπαλαι εννέα, παρά δε τοις μετέπειτα και νυν επτά...». Παρακάτω αναφέρει ότι: «Αι φθοραί διαιρούνται εις δύο, κυρίας και καταχρηστικάς. Τρεις και εξ αντίστοιχα». Στη ερώτηση διατί λέγονται κύριαι γράφει: «Διά το είναι αυτάς αυτομέλους, έχουσαι μέλος και ίσον ίδιον και μάλιστα την φθοράν». Στην ερώτηση διατί καταχρηστικά γράφει: «Διά το μη έχουν αυτάς ίδιον μέλος και ίσον, αλλ' εικονιζούσας ιδέαν ήχων, και ποτέ τίθεσθαι αντί μαρτυρίας, ποτέ δε μεταβολής ένεκεν εξ άλλου εις άλλον ήχον».

Για τις φθορές αναφέρεται αναλυτικά και ο Κωνσταντίνος Ψάχος στο βιβλίο του, «Η

παρασημαντική της Βυζαντινής Μουσικής», με παραπομπές από τον Γαβριήλ Ιερομόναχο, τον Απόστολο Κώνστα, τον Βασίλειο Στεφανίδη και τον Μανουήλ Δούκα τον Χρυσάφη.

Ο Χρύσανθος στο Μέγα Θεωρητικό του αναφέρεται σε αυτό το ζήτημα μόνο στο κεφάλαιο του Τρίτου ήχου, (παρ. 333) όπου γράφει: «...έχει δε ίσον τον γα φθόγγον, εις δε την Παπαδικήν και τον νη επί του γα τόνου...».

Η Επιτροπή το 1888 στο βιβλίο, «Στοιχειώδης Διδασκαλία της Βυζαντινής Μουσικής», αναφέρει στην παράγραφο 72, στην υποσημείωση τα εξής: «Σημειωτέον ότι εις το παπαδικόν μέλος, γίνεται μετάθεσις του φθόγγου Νη επί του Γα ούτως \mathcal{Z} , και τότε το μέλος οδεύει κατά την κλίμακα του πλαγίου τετάρτου».

Ο Παναγιώτης Αγαθοκλής στο βιβλίο του Θεωρητικόν της Εκκλησιαστικής Μουσικής (1855), στην παράγραφο 190, σε υποσημείωση αναφέρει: «Ο Γ ήχος κατά τα παπαδικά μόνον είναι διατονικός, κατά δε τα λοιπά είναι εναρμόνιος. Τον επί τον ποταμιόν Βαβυλώνος πολυέλεον ο μεν Χουρμούτζιος εμέλισεν εναρμόνιως, ο δε Γρηγόριος διατονικώς, ούτω μελίζονται και αι μεγάλοι δοξολογίαί...».

Ο Χουρμούτζιος στο Θεωρητικό του, ο Φωκαεύς στην Κρητίς και ο Στέφανος Λαμπαδάριος, δεν αναφέρουν τίποτα, μόνο γενικά για τις φθορές. Με την Επιτροπή συμφωνεί ο Ανδρέας Τσικνόπουλος (Γραμματική της Βυζαντινής

Μουσικής -1897), ο Άγγελος Βουδούρης (Εισαγωγή εις την Βυζαντινή Μουσική -1950), ο Ιωάννης Μαργαζιώτης (Θεωρητικόν Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής -1958), ο Ζαχαρίας Πασχαλίδης (Σύντομη Θεωρία και Πράξις -1985), ο Σπύρος Ψάχος (Η Θεωρία της Βυζ. Μουσικής στην πράξις -1997), ο Γεώργιος Μαργαριτόπουλος (Η Γραμματική της Βυζ. Μουσικής -1998), ο Ιωάννης Παπαχρόνης (Τα πρώτα μαθήματα Βυζ. Μουσικής Τεύχος Β'1 -2002) και ο Δημήτριος Ιωαννίδης (Η Θεωρία της Βυζαντινής Μουσικής -2005).

• Για να δούμε αν υπάρχουν άλλες απόψεις στα θεωρητικά που κυκλοφορούν •

Ο Μισαήλ Μισσηλίδης (Νεόν θεωρητικόν -1902) αναφέρει: «Ο γ' ήχος παπαδικώς μελωδούμενος ποιείται πολλάκις χρήσιν τοιαύτης μαρτυρίας...». Συνεχίζει στην υποσημείωση «Φρονούμεν, ότι όταν επί του Γα τίθεται τοιαύτη μαρτυρία και φθορά, δεν είναι πλέον γ' ήχος αλλά καθαρός πλάγιος του τετάρτου».

Ο Θεόδωρος Γ. Χατζηθεοδώρου Φωκαέως (Απλή Μέθοδος της Βυζαντινής Μουσικής -1977) αναφέρει σε 2 σημεία το εξής: «Εις τα Παπαδικά μέλη η βάσις Γα γίνεται Γα ρ, (Νη) κατά παραχορδήν, επειδή αι γραμμαί εξέρχονται των ορίων... Τινές συγγέουν τον Τρίτον ήχον με την τριφωνία του πλάγιος Δ, ότι είναι εν και το αυτό πράγμα. Τούτο δεν είναι αληθές...».

Ο Κωνσταντίνος Ψάχος στο βιβλίο του Το Οκτάηχον Σύστημα (1941) αναφέρει: «Εις το Παπαδικόν του είδος ο Τρίτος βάνει κατά το σύστημα της τριφωνίας, αλλά με γνωριστικά γραμμάς, διαφερούσας των του Πλαγίου Τετάρτου...».

Ο Σίμων Καρράς στο βιβλίο του Μέθοδος της Ελληνικής Μουσικής – Θεωρητικόν (1982) αναφέρει: «Όταν εις τας παπαδικάς αυτάς συνθέσεις οι της νέας μουσικής γραφής διδάσκαλοι θέτουν επί της βάσεως την φθοράν του πλάγιος Δ ή άλλας εις

διαφόρους φθόγγους αντιστοιχούσας φθοράς του μαλακού διατόνου, τούτο γίνεται όπως δηλώσουν την επί το οξύ πορείαν του Έσω (χαμηλού) Γ τούτου ήχου και όχι να επιφέρουν αλλοίωσιν των εκ μειζώνων τόνων και ημιτόνων διασημάτων αυτού...».

Ο Αβραάμ Ευθυμιάδης (Μαθήματα Βυζαντινής Μουσικής -1997) στην παράγραφο 312 αναφέρει: «Στο παπαδικό είδος έχει και τον Νη επί του Γα τόνου, που στην περίπτωση αυτή είναι απλώς ενδεικτική ότι το μέλος βάνει κατά το σύστημα της τριφωνίας αλλά με γνωριστικά γραμμάς διαφόρους του πλαγίου τετάρτου, χωρίς δηλαδή μεταβολή κατά γένος. Προς αποφυγήν λοιπόν παρερμηνείας και συγχύσεως είναι προτιμότερο να παραλείπεται η φθορά ρ, και το εναρμόνιο γένος να δηλοποιείται με τα ειδικά σημεία του Τρίτου ήχου...».

Ο Γεώργιος Χατζηθεοδώρου (Μέθοδος Διδασκαλίας -2002), στο κεφάλαιο 2, περί Τρίτου ήχου, αναφέρει: «Στα παπαδικά μέλη και στις περισσότερες περιπτώσεις τοποθετείται στον Γα η φθορά του Νη ρ, με σχετική αλλαγή και των μαρτυριών. Όμως δεν πρόκειται για μεταβολή του ήχου σε μαλακό διατονικό, αλλά απλά για σημείωση της πορείας του προς το οξύ...».

Οι δύο αυτές διαφορετικές απόψεις, θα μπορούσαν να ερμηνευτούν από κάποιους ως αδιέξοδο. Για την ουσιαστική λύση, απαιτείται η συμβολή και η μελέτη της φωνητικής παραδόσεως. Πως ψάλλεται το χερουβικό του Γρηγορίου, η αργή δοξολογία του Φωκαέως, ο πολυέλεος του Γρηγορίου, ο στίχος «Μαρία» του Μπρεκέτη (καταγραφή Γρηγορίου), σε πλάγιο του Δ τρίφωνο ή σε Γ ήχο; Μέσα από την ηχητική επεξεργασία και μελέτη των μουσικών αρχείων που έχουμε, θεωρώ ότι ψάλλονται σε τρίτο ήχο και όχι σε πλάγιο του τετάρτου τρίφωνο.

Ουσιαστικά καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια καταχρηστική φθορά που θέλει να μας υποδείξει την επί το οξύ πορείαν του τρίτου ήχου και όχι να μας οδηγήσει σε αλλαγή γένους.

• Οδηγίες για την αποστολή ερωτήσεων •

Οι ερωτήσεις μπορούν να αποστέλλονται είτε ταχυδρομικώς στη διεύθυνση του συλλόγου, είτε με email στην εξής ηλεκτρονική διεύθυνση: parageo75@yahoo.gr